

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.922.736.4

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-1.23>**О. С. Аркатова**

аспірант кафедри психології
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
практичний психолог
Харківська загальноосвітня школа I–III ступенів № 90 Харківської області

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ ІЗ РІЗНИМ ПРОЯВОМ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У статті проаналізовані поняття життєстійкості та толерантності/інтолерантності до невизначеності, показано їхні типологічні особливості в підлітковому віці. Окреслено визначення життєстійкості як здатності особистості витримувати стресові ситуації, зберігаючи водночас внутрішню збалансованість без зниження успішності виконуваної діяльності. Визначено, що толерантність до невизначеності відображує процеси особистісної саморегуляції в умовах відсутності стійких орієнтирів вибору. Складність життєвих ситуацій, у які потрапляє сучасний підліток, вимагає від нього прояву високого рівня життєстійкості. Показано, що життєстійкість розвивається і трансформується впродовж усього життя людини, а підлітковий вік є сенситивним для розвитку суттєвих компонентів життєстійкості особистості. Сім'я і соціальне оточення відіграють значущу роль у становленні компонентів життєстійкості, формуванні адекватних життєвих стратегій підлітків. Вказано на недостатній рівень сформованості життєстійкості, що потребує як більшого включення підлітка у вирішення проблем сім'ї, та і глибшого занурення в соціальне життя школи, міста, країни. Статевих відмінностей вияву життєстійкості на статистично значущому рівні не виявлено, але спостерігається її вищий рівень розвитку в дівчат. Підлітки демонструють помірний рівень толерантності/інтолерантності, що залежить від ситуації. Толерантність до невизначеності більшою мірою розвинута в дівчат. Доведено, що життєстійкість має зворотний зв'язок як із загальним рівнем інтолерантності, так і з показниками новизни та складності ситуацій невизначеності в підлітків. У дівчат, на відміну від хлопців підліткового віку, доведений зв'язок усіх показників життєстійкості з новизною, складністю та загальним рівнем інтолерантності до невизначеності. Вказано, що життєстійкість і толерантність до невизначеності як психологічні феномени потребують цілеспрямованого соціально-психологічного супроводу, залучення підлітків у соціальні, культурні, розвивальні програми, коучингові студії, де в них будуть формуватися низка необхідних у рамках життєстійкості особистісних компетентностей, навелюватися рівень тривожності і подразливості, соціально прийнятні форми толерантності. Результати даного дослідження можуть бути використані для розробки корекційно-розвивальних програм із формування та розвитку життєстійкості й толерантності до невизначеності, для розроблення практичних рекомендацій учителям і батькам, у психологічному консультуванні.

Ключові слова: життєстійкість, толерантність до невизначеності, інтолерантність, ситуація невизначеності, розвиток, особистість, підлітковий вік.

Постановка проблеми. Підлітковий вік є одним із найбільш сприятливих періодів для формування життєстійкості особистості. Розвиток життєстійких рис особистості сприяє підвищенню рівня як фізичного, так і психічного здоров'я, допомагає як в подоланні різноманітних життєвих труднощів, так у визначенні життєвого вибору. Однак у часи нестабільності в державі, реформування системи освіти багато чинників впливають на емоційний стан підлітків та визивають підвищення рівня тривожності за своє майбутнє, знижують опір стресовим факторам. Тому формування

толерантного ставлення до невизначеності впливає на розвиток життєстійкості.

З огляду на вищезазначене, особливо актуальним для шкільних психологів є дослідження взаємозв'язку життєстійкості підлітків із рівнем толерантного ставлення до невизначеності для подальшого психологічного супроводу, формування та проведення корекційно-розвивальних заходів.

Мета статті – теоретично проаналізувати й емпірично дослідити взаємозв'язок толерантності до невизначеності з формуванням життєстійкості підлітків.

Виклад основного матеріалу. Поняття життєстійкості, яке запропонували С'юзен Кобаса та Сальваторе Мадді, належить як до екзистенціальної психології, так і до прикладної області психології стресу та його подолання. У перекладі з англійської *hardlines* означає «витривалість».

У контексті проблеми совладання зі складними ситуаціями більшість психологів дають досить схожі характеристики життєстійкості. Так, Д. Леонтьєвим зазначено, що життєстійкість – це подолання самого себе. На думку С. Богомольця, це здатність перетворювати проблемні ситуації на нові можливості. А. Мадді вважає життєстійкість ключовим ресурсом людини, у якій виділяються три порівняно автономні компоненти: залучення, контроль, прийняття ризику [7, с. 31]. Рівень прояву цих компонентів перешкоджає виникненню внутрішнього напруження у стресових ситуаціях [13]. О. Рассказова життєстійкість сприймає як ресурс, який спрямований на підтримку вітальності та діяльності.

Життєстійкість гарантує психологічну безпеку людини, яка зумовлює її нормативну життєдіяльність. Психологічна безпека особистості, у свою чергу, проявляється в її здібності зберігати емоційну стійкість, в опорі деструктивним внутрішнім та зовнішнім впливам.

Життєстійкість – це сукупність таких проявів, як стресостійкість, адаптованість, саморегуляція, самоактуалізація, самоуправління, самоорганізація, подолання життєвих і вікових криз.

Саме життєстійкість дозволяє людині справитися із тривогою, яка супроводжує вибір майбутнього – невизначеність. Вираженість життєстійкості та її компонентів перешкоджає виникненню внутрішньої напруги у важких ситуаціях життя та зменшує значущість цих ситуацій.

С. Кравчук у результаті своїх досліджень дійшла таких висновків: життєстійкість – це психологічний феномен, на змістовно-структурному рівні є складною інтегральною характеристикою особистості, яка включає в себе такі психологічні компоненти: емоційний, когнітивний, моральний, вольовий і поведінковий. На процесуально-динамічному рівні аналізу життєстійкість виступає як особистісний стиль. На функціональному рівні це складник адаптаційного особистісного ресурсу, творчого потенціалу особистості, особливої зрілості, показник психологічного здоров'я [1, с. 83; 3, с. 37].

На думку К. Маннапової, складні життєві ситуації вимагають від особистості мати високий рівень життєстійкості. Життєві події викликають в особистості різні реакції й організують дійсність відповідно до розміру проблеми. Якщо особистість постійно обирає звичні способи реагування на важкі життєві ситуації, виходячи із прагнення до комфорту та безпеки, у майбутньому це призво-

дить до життєвого застою особистості. Людина відчуває безсилля. Сприймає себе як жертву. І навпаки, якщо людина робить вибір життєвою стратегією і життєвим стилем подолання, це говорить про те, що вона смілива і мужня; це стимулює, сприяє розвитку, розширює уявлення про світ, покращує розуміння відносин людини зі світом [8, с. 77].

А. Фомічова зазначає, що життєстійкість розвивається і трансформується впродовж життя людини, спираючись на позитивне самовідношення й відчуття задоволеності від власної життєтворчості, залучає в себе ціннісно-сміслові настанови на власні можливості визначати та контролювати події власного життя. Життєстійкість має зв'язок із такими чинниками, як вік, соціальний статус, професія, типологічні особливості, проявляється в особливостях свідомої саморегуляції, успішності подолання стресових ситуацій, у реалізації особистої життєвої програми [12, с. 100].

За узагальнення тлумачень життєстійкості та з огляду на вікові особливості підлітків життєстійкість постає як здатність підлітків успішно долати життєві труднощі та стресові ситуації, уміння трансформувати їх у ситуації розвитку, чинити опір деструктивним зовнішнім та внутрішнім впливам. Тобто життєстійкість підлітків – це здатність успішно долати особливості психічного та фізіологічного розвитку, успішно адаптуватись до майбутнього дорослого життя в суспільстві, бути задоволеним теперішнім і впевненим у майбутньому.

Е. Сорокоумова в результаті дослідження життєстійкості підлітків виявила, що підлітків відрізняє зниження рівня залучення до життя та відчуття контролю над ним, водночас більш високий рівень прагнення до ризику й отримання життєвого досвіду з різноманітних ситуацій [11, с. 75].

Є. Одинцева у своєму дослідженні, де брали участь учні 10 класів, виявила вагомий зв'язок компонента життєстійкості «прийняття ризику» з компонентом толерантності до невизначеності «складність» [9, с. 2].

Життєстійкість пов'язана з різноманітними способами реалізації повсякденного життя й особливого значення набуває в моменти життєвої невизначеності. Саме для підлітків найбільш актуальний розвиток психологічних якостей, пов'язаних із виявом життєстійкості. Тому підліткам важливо показати їхні можливості, допомогти осмислити ці можливості та втілити в життя.

Останнє десятиліття науковці приділяють все більше уваги вивченню толерантності до невизначеності (С. Кузікова, О. Луковицька, О. Обухов, Н. Шалаєв та інші).

Вітчизняні науковці розглядають толерантність до невизначеності як один із різновидів феномену толерантності, використовують для її визначення таке поняття, як «когнітивний стиль», розуміють

як здібності, особливості особистості й соціально-психологічні настанови.

С. Кузікова запропонувала толерантність до невизначеності розглядати як властивість особистості, що дозволяє протистояти кризовим проявам, які пов'язані з невизначеністю смислових основ особистого буття й виникненням несподіваних життєвих ситуацій. Толерантність – це готовність приймати нові умови діяльності та взаємодії. Толерантність до невизначеності як риса особистості показує ставлення особистості до неоднозначних тривожних ситуацій, незалежно від емоційного забарвлення цієї невизначеності. Отже, ставлення до невизначеності впливає на перебіг усіх когнітивних і емоційних процесів, на поведінку у складних ситуаціях, на когнітивні стилі особистості, переконання й систему соціальних настанов, на соціальну та міжособистісну поведінку. У результаті своїх досліджень С. Кузікова виявила, що середній рівень життєстійкості сприяє оптимальному сприйняттю ситуації невизначеності [5, с. 72].

Так само, як С. Кузікова, І. Леонов толерантність до невизначеності розглядає як рису особистості, сталу в часі й змінну лише під впливом досвіду та цілеспрямованої активності самої особистості. Ця риса тісно пов'язана з іншими рисами особистості чи поведінковими симптомами. Вона бере активну участь у динамічних процесах із породження та подолання невизначеності. Це відбувається шляхом зміни існуючих уявлень та концептів, а також шляхом створення нових [6, с. 50].

У підлітковому віці продовжується розвиток і становлення особистості, які й зумовлюють неоднозначність, виникнення ситуацій невизначеності. Тому толерантність до невизначеності є ресурсом, що сприяє вирішенню конфліктів у підлітковому віці. Якщо підліток толерантний до невизначеності, він відчуває себе вільно і спокійно навіть у незвичній ситуації, бачить можливості для розвитку та використання своїх здібностей і навичок. Якщо підліток виявляє інтолерантність до невизначеності, то він сприймає незвичні ситуації як загрозові, не бачить нових можливостей для розвитку своєї особистості, втрачає здатність використовувати свої здібності, йому важко впоратися із тривожністю, яку він відчуває у зв'язку із життєвим вибором [1; 3].

З метою дослідження зв'язку життєстійкості підлітків і толерантності до невизначеності нами було використано «Тест життєстійкості» С. Мадді в адаптації Д. Леонтьєва, О. Рассказової та «Методику діагностики толерантності до невизначеності» С. Баднера (версія бланка Г. Солдатової). У дослідженні взяли участь 102 респонденти віком 13–14 років, з яких 53 дівчини та 49 хлопців, учні харківських шкіл.

Визначено, що більшість показників життєстійкості в досліджуваних підлітків проявляються на середньому та низькому рівнях.

Визначено, що «залученість» ще мало розвинута. 48,5% підлітків демонструють низький її рівень (53% хлопців та 44% дівчат), 48,5% мають середній рівень (45% хлопців та 52% дівчат), лише 3% мають високий рівень залученості (2% хлопців і 4% дівчат). Результати вивчення життєстійкості підлітків за показником залученості говорять про те, що більшість підлітків не отримують задоволення від власної діяльності. Вони переконані, що не зможуть знайти щось вартісне та цікаве для себе в тому, що відбувається навколо. Підлітки не відчувають своєї значущості та цінності для вирішення життєвих завдань у ситуації стресу та змін, що відбуваються навколо.

Критерій «контролю» життєстійкості так само мало розвинутий. Високий його рівень мають тільки 5,5% підлітків (4% хлопців та 6% дівчат), середній рівень мають 54% респондентів (61% хлопців та 52% дівчат), низький рівень контролю в 40,5% досліджуваних (35% хлопців та 42% дівчат). Це свідчить про те, що майже половина підлітків, які взяли участь у тестуванні, відчувають, що не мають можливості самостійно обирати свою діяльність і свій шлях. Вони не можуть впливати на результати того, що відбувається, не мають мотивації шукати шляхи, щоби вплинути на результати стресових змін, перебувають у стані безпорадності та пасивності.

Критерій «прийняття ризику» цілком відповідає підлітковому віку, тому він сформований більшою мірою. За цією шкалою 9% респондентів мають високий рівень (4% хлопців та 15% дівчат), середній рівень у 57% підлітків (67,5% хлопців та 46% дівчат), низький рівень у 34% респондентів (28,5% хлопців та 39% дівчат). Виходячи із зазначених показників, більшість підлітків мають переконання про те, що майже все, що з ними трапляється, сприяє їхньому розвитку. Усі знання, що вони отримали з досвіду, важливі для них, якими б вони не були – позитивними чи негативними. Значна більшість підлітків готові сприймати ризик як розвиток, в основі якого перебуває активне засвоєння знань і вміння їх використовувати.

Узагальнені результати за рівнем життєстійкості показали, що тільки 4% підлітків (2% хлопців та 4% дівчат) мають високий рівень життєстійкості, уміють добре справлятися із труднощами та змінами, водночас ефективно користуватись внутрішніми ресурсами. 51,5% респондентів (49% хлопців та 55% дівчат) мають середній рівень, 44,5% мають низький рівень життєстійкості (49% хлопців та 41% дівчат). Ці результати вказують на те, що майже половина респондентів важко справляються із щоденними труднощами та змінами в житті. Показники у хлопців та дівчат майже не відрізняються.

У процесі вивчення особливостей толерантності/інтолерантності до невизначеності підлітків досліджувались такі показниками, як новизна, складність та нерозв'язність.

За показником «новизна» значна більшість підлітків демонструють середній рівень інтолерантності до нових ситуацій, вражень – 91,2%, високий рівень мають 3,9% респондентів (6% хлопців та 1,9% дівчат), низький рівень мають 4,9% (2% хлопців та 7,5% дівчат).

За показником «складність» інтолерантність на високому рівні виразності виявлено в 98% респондентів (100% хлопців та 96,2% дівчат), 1,96% підлітків – середній рівень (0% хлопців та 3,8% дівчат), у жодного з респондентів – низький.

За показником «нерозв'язність» найбільша кількість підлітків має середній рівень – 89,2% (85,7% хлопців та 92,4% дівчат), високий рівень мають 2,9% підлітків (4,0% хлопців та 1,9% дівчат), низький рівень у 7,8% респондентів (10,2% хлопців та 5,7% дівчат).

За узагальнення результатів визначено, що 91,2% усіх досліджуваних мають середній рівень інтолерантності до невизначеності. Низький рівень толерантності до невизначеності показали 4,9% підлітків, а саме 2,0% хлопців та 7,5% дівчат. Високий рівень мають 3,9% респондентів, а саме 6% хлопців та 1,9% дівчат. Отже, для підлітків характерна комбінація як толерантних, так і інтолерантних рис. В одних соціальних ситуаціях вони поведуться толерантно, а в інших можуть проявляти інтолерантність.

Вищезазначені результати свідчать про близькість показників хлопців і дівчат за ставленням до складних життєвих ситуацій. Як хлопці, та і дівчата готові навчатись та розвиватись в умовах нестачі інформації за отримання нового досвіду, готові до новизни у вирішенні нових складних завдань.

Отже, отримані результати підтверджують думку Д. Леонт'єва й О. Рассказової, які виявили вплив віку, не статі й освіти, на оцінки життєстійкості та її компонентів [7].

Для визначення міри зв'язку між показниками життєстійкості та толерантності/інтолерантності до невизначеності застосовано критерій Пірсона (див. табл. 1–2).

Встановлено, що всі досліджувані показники життєстійкості мають зворотний зв'язок як із загальним рівнем інтолерантності, так і з показниками новизни та складності ситуацій невизначеності, на статистично значущому рівні кореляції. Отже, підлітків дуже подразнюють новизна та складність невизначеності, що формує підвищену тривожність. Цим можна також пояснити схильність деяких підлітків до відхилень у поведінці, неприйнятті ситуації, відстороненості, поверховості та замкнутості.

Визначено статеві відмінності кореляційних зв'язків між показниками толерантності/інтолерантності до невизначеності та життєстійкості в підлітків. У дівчат доведений зв'язок усіх показників життєстійкості з новизною, складністю та загальним рівнем інтолерантності до невизначеності на статистично значущому рівні кореляції,

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки показників толерантності/інтолерантності до невизначеності та життєстійкості в підлітків (n = 102)

Інтолерантність \ Життєстійкість	Залученість	Контроль	Прийняття ризику	Життєстійкість
Загальний рівень інтолерантності до невизначеності	-0,266*	-0,24*	-0,281*	-0,303**
Новизна	-0,341*	-0,278*	-0,207	-0,336*
Складність	-0,284**	-0,280**	-0,273*	-0,324**
Нерозв'язність	0,164	0,255	0,064	0,192

Примітка: * p < 0,05; ** p < 0,01.

Таблиця 2

Показники коефіцієнтів кореляції між компонентами толерантності/інтолерантності до невизначеності та компонентами життєстійкості залежно від статі підлітків (n_{хл} = 49; n_{дів} = 53)

	Залученість		Контроль		Прийняття ризику		Життєстійкість	
	хл.	дів.	хл.	дів.	хл.	дів.	хл.	дів.
Загальний рівень толерантності до невизначеності	-0,190	-0,329*	-0,002	-0,465**	-0,062	-0,444**	-0,118	-0,451**
Новизна	-0,268	-0,393*	-0,097	-0,443**	0,020	-0,267	-0,174	-0,454**
Складність	-0,205	-0,346*	-0,005	-0,533***	-0,032	-0,444**	-0,119	-0,481***
Нерозв'язність	0,134	0,206	0,227	0,290*	0,018	0,111	0,163	0,234

Примітка: * p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

а у хлопців не виявлено жодних кореляційних зв'язків. Такий характер зв'язків можна пояснити більшою емоційністю та чуттєвістю дівчат.

Отже, отримані результати дають підставу висловити дослідницьку гіпотезу про роль життєвого досвіду, наявності репертуару ситуацій із прийняттям ризику, копінгів і компетентності в міжособистісному спілкуванні у прийнятті та подоланні невизначеності.

Висновки. Життєстійкість відіграє значущу роль у житті людини. Це здатність особистості витримувати стресові ситуації, зберігаючи водночас внутрішню збалансованість без зниження успішності виконуваної діяльності.

Теоретичний аналіз проблеми толерантності до невизначеності виявив відсутність загальнонаукового спільного погляду щодо природи і детермінації феномену толерантності. Інтолерантність більшістю розуміється як складне соціально-культурне явище; несхильність особистості до компромісу; нетерпимість, агресивність, деструктивність щодо навколишнього світу.

Визначено, що підлітків характеризує недостатній рівень сформованості життєстійкості, що потребує більшого включення підлітка як у вирішення проблем сім'ї, глибшого занурення в соціальне життя школи, міста, країни. Статевих відмінностей вияву життєстійкості на статистично значущому рівні не виявлено, але спостерігається її вищий рівень розвитку в дівчат.

Підлітки демонструють помірний рівень толерантності/інтолерантності, що залежить від ситуації. Толерантність до невизначеності більшою мірою розвинута в дівчат.

Доведено, що життєстійкість має зворотний зв'язок як із загальним рівнем інтолерантності, так і з показниками новизни та складності ситуацій невизначеності в підлітків. У дівчат, на відміну від хлопців підліткового віку, доведений зв'язок усіх показників життєстійкості з новизною, складністю та загальним рівнем інтолерантності до невизначеності.

Отже, як життєстійкість, так і толерантність до невизначеності потребують цілеспрямованого соціально-психологічного супроводу, залучення підлітків у соціальні, культурні, розвивальні програми, коучингові студії, де в них будуть формуватися низка необхідних у рамках життєстійкості особистісних компетентностей, навелюватиметься рівень тривожності і подразливості, розвиватимуться соціально прийнятні форми толерантності. Результати даного дослідження можуть бути використані для розроблення корекційних-розвивальних програм із формування та розвитку життєстійкості й толерантності до невизначеності, для розроблення практичних рекомендацій вчителям і батькам, у психологічному консультуванні.

Література:

1. Ельчанинова Т., Аркатова О., Постельник М. Становлення самосвідомості й соціальної адаптації як чинників, які зумовлюють життєві стратегії підлітків. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2019. Вип. 1. С. 83–88.
2. Ельчанинова Т., Папка Я. До проблеми девіації поведінки підлітків соціально благополучної групи. *Актуальні питання сучасної психології*: збірник наукових праць. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. Т. 1. С. 165–170.
3. Кравцов О. Толерантность как единица исследования онтогенеза личности: на материале законопослушных и девиантных подростков и юношей : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 ; 19.00.06. Москва: Рос. гос. гуманитар. ун-т. 2008. 168 с.
4. Кравчук С. Психологічні особливості життєстійкості студентів та їх ставлення до активної участі в політичному житті суспільства в умовах воєнного конфлікту. *Психологічні виміри культури, економіки, управління*. Львів, 2018. Т. 12. С. 27–38.
5. Кузікова С. Толерантність до невизначеності: теоретично-емпіричні розвідки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2018. Вип. 3. Т. 1. С.76–72.
6. Леонов И. Толерантность к неопределенности как психологический феномен: история становления конструкта. *Вестник Удмуртского университета. Философия. Психология. Педагогика*. 2014. Вып. 4. С. 43–52.
7. Леонтьев Д., Рассказова Е. Тест жизнестойкости. Москва : Смысл. 2006. 63 с.
8. Маннапова К. Роль життєстійкості у подоланні складних життєвих ситуацій. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 1. Т. 2. С. 75–78.
9. Одинцева Е. Связь толерантности к неопределенности с жизнестойкостью и креативностью. *Психология развития человека: проблемы и перспективы* : материалы IX Всероссийской конференции «Молодежь и наука». Красноярск. 2013. URL: <http://elibr.sfu-kras.ru/handle/2311/12472>.
10. Ростовцева М. Проблема интолерантности в современном обществе. *Социодинамика*. 2016. № 6. С. 13–17.
11. Сорокоумова Е. Исследование жизнестойкости как свойства личности современных подростков. *Коллекция гуманитарных исследований* : электронный научный журнал. 2018. № 3 (12). С. 70–76. URL: [http://j-chr.com/upload/выпуск%203\(12\)/Сорокоумова%2070-76.pdf](http://j-chr.com/upload/выпуск%203(12)/Сорокоумова%2070-76.pdf).
12. Фомичова А. Жизнестойкость личности : монография. Москва : МПГУ, 2012. С. 100–101.
13. Maddi S. Hardiness: The courage to grow from stresses. *The Journal of Positive Psychology*. 2006. Т. 1. P. 160–168.

Arkatova O. S. Features of life-resistance of teenagers with different manifestations of tolerance to uncertainty

The concepts of viability and tolerance / intolerance to uncertainty are analyzed in the article; their typological features in adolescence are shown. The definition of resilience as the ability of a person to withstand stressful situations, while maintaining internal balance without reducing the success of the activities is outlined. It is determined that tolerance to uncertainty reflects the processes of personal self-regulation in the absence of persistent selection guidelines. The complexity of life situations that a modern adolescent falls into requires the manifestation of a high level of resilience from him. It is shown that vitality develops and transforms throughout a person's life, and adolescence is sensitive to the development of essential components of a person's vitality. Family and social environment play a significant role in the formation of components of resilience, the formation of adequate life strategies for adolescents. It is indicated on an insufficient level of formation of resilience. A teenager needs greater involvement both in solving family problems and a deeper immersion in the social life of a school, city, and country. There were no gender differences in the manifestation of components of vitality at a statistically significant level, but its highest level of development in girls was observed. Teenagers show a moderate level of tolerance / intolerance, which depends on the situation. Tolerance to uncertainty is more developed in girls. It is proved that resilience has an inverse relationship with both the general level of intolerance and the novelty and complexity of uncertainty situations in adolescents. It is proved that girls, in contrast to boys, have the connection of all indicators of resilience with novelty, complexity and the general level of intolerance to uncertainty. It is indicated that resilience and tolerance to uncertainty, as psychological phenomena, need targeted socio-psychological support, attracting adolescents to social, cultural, developmental programs, coaching studios, where they will form a number of personal competencies necessary for resilience and socially acceptable forms tolerance, level the level of anxiety and irritability. The results of this study can be used to develop correctional and developmental programs for the formation and development of resilience and tolerance to uncertainty, to develop practical recommendations for teachers and parents, in psychological counseling.

Key words: *resilience, tolerance to uncertainty, intolerance, situation of uncertainty, development, personality, adolescence.*